

SCHLACHTA MARGIT A SAJTÓ
NYILVÁNOSSÁGÁBAN. VÁLOGATOTT ÍRÁSOK
RÓLA ÉS TŐLE 1908–1949. SZERKESZTETTE,
SAJTÓ ALÁ RENDEZTE ÉS A JEGYZETEKET
KÉSZÍTETTE PETRÁS ÉVA – SCHLACHTA
BOGLÁRKA LILLA. BARANKOVICS ISTVÁN
ALAPÍTVÁNY, GONDOLAT KIADÓ, BUDAPEST,
2022. 600 OLDAL.

SCHLACHTA MARGIT A SAJTÓ
NYILVÁNOSSÁGÁBAN. VÁLOGATOTT
ÍRÁSOK RÓLA ÉS TŐLE 1908–1949. [MARGIT
SCHLACHTA IN THE PRESS. SELECTED
WRITINGS ABOUT HER AND BY HER 1908-
1949.] EDITED, TYPESET AND ANNOTATED
BY ÉVA PETRÁS - CSILLA SCHLACHTA
BOGLÁRKA CSILLA. ISTVÁN BARANKOVICS
FOUNDATION, GONDOLAT KIADÓ,
BUDAPEST, 2022. 600 P.

A 20. századi egyháztörténet-írás egyik fontos, de mind a mai napig nem kellően kiaknázott forrása a sajtóanyag, amely – a kellő körültekintéssel és forráskritikával alkalmazva – számos értékes adatot árulhat el a korszak szereplőinek gondolkodásáról, illetve működésük közéleti megítéléséről. Erről győzi meg az olvasót az a terjedelmes forráskiadvány is, amely a keresztény feminizmus legkiemelkedőbb hazai alakjának sajtórepresentációját követi nyomon négy évtizeden keresztül.

A kronologikus felépítésű kötet Schlachta Margit közéleti működését hét rövidebb korszakra osztja fel: a Szociális Missziótársulatban töltött évekre (1908–1919), az első nemzetgyűlési ciklusra (1920–1922), a Szociális Testvérek Társaságának létrejöttét követő periódusra (1923–1931), a válságokban bővelkedő harmincas évekre (1931–1938), a második világháborúra (1939–1944), végül a második (1945–1947) és a harmadik parlamenti mandátum időszakára (1947–1949). Mindegyik fejezet három egységre oszlik: először a szerkesztő (az 1938-ig terjedő részekben Schlachta Boglárka Lilla, ezt követően pedig Petrás Éva) rövid kortörténeti és életrajzi bevezetést ad az olvasónak a forrásszövegek értelmezéséhez; utána következnek a

Schlachta Margit tollából eredő írások, tőle származó nyilatkozatok, nyilvános beszédeinek szövegei, összefoglalói; végül pedig a harmadik egységben a személyéhez kapcsolódó hírek, beszámolók, véleménycikkek olvashatóak.

A forrásokat rendkívül széles körből válogatták. A címek között feltűnnek a fővárosi politikai napisajtó meghatározó orgánumai a *8 Órai Újságtól* a *Budapesti Hírlapon* és a *Magyar Nemzeten* át a *Népszaváig* és a *Szabad Népig*; az 1918-ban alapított katolikus lapkiadó, a Központi Sajtóvállalat lapjai, a *Nemzeti Újság* és az *Új Nemzedék*; vidéki hírlapok; katolikus szellemiségű (*Élet*, *Korunk Szava*) és polgári folyóiratok; valamint a Szociális Missziótársulathoz és a Szociális Testvérek Társaságához kötődő periodikák. A kötet anyagát tovább gazdagítják a Szociális Testvérek Történeti Irattárából származó, a második világháború után a rend belső nyilvánossága számára kiadott és kéziratként terjesztett anyagok, amelyek első kézből engednek bepillantást Schlachta Margit gondolatvilágába egy kritikus időszakban. A szemlézett sajtóforrások nemcsak világnézeti-ideológiai, hanem műfaji szempontból is igen sokszínűek: előfordulnak helyszíni tudósítások, beszédközlések, riportok, interjúk, rövidhírek, kommentárok, véleménycikkek. Találkozhatunk olyan esetekkel is, amikor az újságíró a kor közismert politikusaihoz intézett körkérdest Schlachta közéleti szerepe kapcsán: már önmagában azt is tanulságos összevetni, hogy a parlament neves tagjai milyen stílusban nyilatkoztak 1922-ben, illetve 1947-ben a képviselőnőről. (Az első alkalommal Benárd Ágost, Gömbös Gyula, Haller István, Huszár Károly és Turi Béla, jó két évtizeddel később pedig Szakasits Árpád, Révai József, Zsolt Béla és Supka Géza szólalt meg; 154–155., illetve 546–547. oldal.) Az anyag elrendezése annak ellenére is szerencsés, hogy az egyes újságcikkeket sok esetben nem lehetett teljesen egyértelműen besorolni a kategóriákba, például azon írások esetében, amikor a riporter beszámolt egy nyilvános gyűlésen elmondott Schlachta-beszédről, majd ehhez hozzáfűzte a maga személyes reflexióit.

A forrásgyűjtemény új oldaláról ismerteti meg hősét, akiről egyértelműen kiderül, hogy rendkívül tehetséges politikai kommunikátor volt, és tudatosan, sok esetben kifejezetten innovatív módon használta a rendelkezésére álló hírközlési eszközöket mondanivalójának terjesztése érdekében.

Sikerének egyik legfontosabb tényezője minden bizonnyal személyes karizmája volt. 1919 előtt Schlachta alakja többnyire még csak rövidebb híradásokban szerepelt a nagyobb sajtóorgánumokban, hosszabb írások ritkábban méltatták, de már ezek is rendszeresen kitértek személyiségének rokonszenves, megnyerő vonásaira. 1915-ben például a *Székely Napló* cikkírója egy előadásáról beszámolva úgy találta, hogy „ajkairól a szavak nem frázis[ként], hanem

valóságként hangzanak el”, ráadásul „nemcsak a szónak, a beszédnek, hanem a lelkek megfogásának, meghódításának [is] valóságos művésze” (57. oldal). Az ehhez hasonló értékelések a következő évtizedekben számtalanszor megismétlődtek, és az újságírók gyakran jutottak arra a következtetésre, hogy a politikusnő elsősorban azért volt képes olyan erősen hatni környezetére, mert szavai és tettei teljes összhangban álltak elvi meggyőződésével – ez pedig olyan tényezőt jelentett, ami korántsem számított általánosnak a kor egyre durvábbá és szélsőségesebbé váló politikai közegében. A *Film – Színház – Irodalom* című folyóirat például 1943-ban megállapította, hogy Schlachta kitűnően ismeri az egyes emberek és a tömegek fogékonytát, majd megvizsgálta a kérdést: „Mi rendkívüli szuggesztivitásának a titka? Semmi esetre sem a pattogó határozottság, a külső energiától duzzadó erő, hanem az a megvesztegető szelídség, megértő mosoly és türelmes jóság, amely egész lényét besugározza. Amikor ránézünk, ráeszmélünk: nemcsak tülekedéssel, hanem szeretettel is lehet küzdeni valamiért” (357. oldal).

A siker fontos összetevője volt továbbá a tudatosság. A politikusnő megnyilvánulásaiból egyértelműen látszik, hogy kommunikációjában a közérthetőségre és a következetességre törekedett („Ami nagyon sallangos, az máris gyanús” – jelentette ki például 1932-ben a politikai jelszavakról, 268. oldal). Folyamatosan nyomon követte a sajtó híradásait (amint arról egy gyűlésen is megemlékezett 1942-ben, 395. oldal); szükség esetén pedig kiigazította a téves közleményeket, ám ezt röviden, lényegre törően, polemizáló szándéktól és szenvedélyektől mentesen tette (mint 1924-ben a *Pesti Napló* egyik cikkének esetében, 170. oldal). A tudatos építkezést mutatja a Szociális Testvérek Társasága számára 1928-ban adott program is, amely a közvélemény-formálás munkájának jelentőségére hívta fel a figyelmet: a Társaság dolga ennek értelmében „olyan krisztuskatonákat nevelni, akik a szó erejével, a szervezkedés gépezeteivel, polgárjogaik gyakorlásával, tehát szellemi fegyverekkel, megelőző tevékenységben, törvényhozói működésben, tömegeket felölelve, jövő generációkra kihatóan állnak őrt hivatásból az Egyház érdekei” mellett (196. oldal). A Társaság gyakran alkalmazott összejevetelein vetített képes előadásokat, sőt a negyvenes években rendszeresen tartott „világnézeti filmdélutánokat”, ahol a nővérek a vetítések előtt és után rövid előadásokkal igyekeztek megfelelő erkölcsi kontextusba helyezni a játékfilmeket (349. oldal). 1944 elején pedig – a nemzetiszocialista újpogánysággal szembeni mozgósítás szándékával – dramatizált előadást hoztak létre XII. Pius pápa 1942-es karácsonyi rádióbeszédének népszerűsítésére, amely olyan sikeresnek bizonyult, hogy az előadást számos más fővárosi és vidéki helyszínre is meghívták (428–431. oldal).

Ez a tényező nem kerül ugyan kifejezetten előtérbe, ám Schlachta egyes kijelentései mégis éles fényt vetnek arra, hogy nőként közéleti szereplését micsoda elképesztően erős ellenszélben kellett végeznie a korabeli Magyarországon. Rendkívül kifejező, hogy egy alkalommal a politikusnő leírja: legelső választási kampánya során egyik gyűlésén két résztvevő szabályosan összeverekedett egymással azon a kérdésen vitatkozva, hogy vajon szükség van-e egyáltalán női képviselőre a parlamentben (267. oldal). A helyzetet 1920-ban találoán úgy jellemezte, hogy „A férfiak régi, éretlen ideológia” jegyében gondolkoznak, és egy férfi „nem tudja elképzelni, hogy a nő nem áll alacsonyabban nálnál, hanem mellette van” (75. oldal).

Ezért is rendkívül figyelemreméltó – és Schlachta teljesítményét dicséri – hogy a kötet tanúsága szerint a sajtó egészen az 1940-es évekig többnyire igen kedvezően ítélte meg közéleti szereplését. Ekkor azonban számos szélsőjobboldali orgánus kezdte megbélyegezni személyét a nácizmussal és a nyilasokkal szemben kifejtett következetes kritikája, a fajelmélet és a kirekesztés egyértelmű elutasítása miatt. 1945 után pedig a kommunista sajtó – egy rövid átmeneti időszak után – tervszerű és összehangolt propaganda-hadjáratot indított a vészkorszak idején rendíthetetlen magatartásával komoly erkölcsi tekintélyt szerző Schlachta Margit közéleti imázsának aláásására, és valóságos politikai karaktergyilkosságot követett el vele szemben.

A kötet érdekes és gazdag forrásanyagot vonultat fel, amely komoly hozzájárulást jelent az első magyar képviselőnő élettörténetének megismeréséhez. Komolyabb kritikai megjegyzésként mindössze azt hozhatjuk fel, hogy az első rész szerkesztője az indokoltnál talán nagyobb tárgyi és kortörténeti tudást feltételez az átlagos olvasóról, ezért a szükségesnél ritkábban segíti jegyzetekkel a szövegekben való eligazodást; illetve hogy viszonylag jelentős számban fordulnak elő elgépelések, nyomdahibák. Mindez azonban semmit sem von le a kiadvány érdemeiből.

(ism.: Klestenitz Tibor)